

Matlovič R., Matlovičová, K., Némethyová B. (2012):

Academic Institutionalisation and Social Relevance of Geography.

In Hana Svobodová. Proceedings of 19th International Conference Geography and Geoinformatics: Challenge for Practise and Education. Brno: Muni press, Masarykova univerzita, 2012. pp. 50-60. ISBN 978-80-210-5799-9
<http://www.unipo.sk/fakulta-humanitnych-prirodnch-vied/geografia/pracovnici/matlovicova/pp>

AKADEMICKÁ INŠTITUCIONALIZÁCIA A SPOLOČENSKÁ RELEVANCIA GEOGRAFIE

René Matlovič, Kvetoslava Matlovičová, Barbora Némethyová

University of Presov

Department of Geography and Regional Development, Ul. 17. Novembra 1, 081 16 Prešov, Slovakia

rene.matlovic@unipo.sk, kveta.matlovicova@gmail.com, barbora.nemethyova@gmail.com

Abstract: Relevancia určitej vednej disciplíny určuje jej pozíciu v kontexte ostatných vedných disciplín, ktoré v súčasnosti čoraz intenzívnejšie medzi sebou konkurujú o limitované finančné zdroje a snažia sa zvyšovať atraktivitu pre ľudské zdroje. Otázka relevancie sa teda môže stať aj otázkou jej ďalšieho rozvoja, ba dokonca prežitia. Akademické inštitucionálne ustanovenie geografie je možné považovať za významný signál potvrdenia jej spoločenskej relevancie. Inštitucionálne zmeny týkajúce sa geografie preto môžu významným spôsobom ovplyvniť jej spoločenskú pozíciu a budúcnosť. Počas histórie geografie sa môžeme stretnúť s viacerými udalosťami a turbulenciami, ktoré buď významným spôsobom posilnili alebo naopak oslabili prestíž geografie. Tými prvými prípadmi bolo zriaďovanie alebo obnovenie akademických geografických pracovísk. Tými druhými utlmovanie a rušenie geografických pracovísk. V našom príspevku veľmi stručne naznačíme ako meniace sa okolnosti inštitucionalizácie geografie súviseli s jej spoločenskou relevanciou..

Key words: academic institutionalisation, branding, geography, social relevance,

ÚVOD

Relevancia určitej vednej disciplíny určuje jej pozíciu v kontexte ostatných vedných disciplín, ktoré v súčasnosti čoraz intenzívnejšie medzi sebou konkurujú o limitované finančné zdroje. Otázka relevancie sa teda môže stať aj otázkou jej ďalšieho rozvoja, ba dokonca prežitia. Akademické inštitucionálne ustanovenie geografie je možné považovať za významný signál potvrdenia jej spoločenskej relevancie, pretože umožňuje reprodukciu ľudských zdrojov pre profesionálne zabezpečenie geografickej edukácie a výskumu. Inštitucionálne zmeny týkajúce sa geografie preto môžu významným spôsobom ovplyvniť jej spoločenskú pozíciu a budúcnosť. Počas histórie geografie sa môžeme stretnúť s viacerými udalosťami a turbulenciami, ktoré buď významným spôsobom posilnili alebo naopak oslabili prestíž geografie. Tými prvými prípadmi bolo zriaďovanie alebo obnovenie akademických geografických pracovísk. Tými druhými utlmovanie a rušenie geografických pracovísk. V našom príspevku veľmi stručne naznačíme ako meniace sa okolnosti inštitucionalizácie geografie súviseli s jej spoločenskou relevanciou..

ETATISTICKÉ ČRTY PRVOTNEJ AKADEMICKEJ INŠTITUCIONALIZÁCIE

GEOGRAFIE

Otázka spoločenskej relevancie geografie nie je nová. Vynorila sa už v počiatočnej fáze inštitucionalizácie geografie ako modernej disciplíny, ktorá sa začala v 19. storočí. Vznikali geografické spoločnosti¹, inštitúty a geografia sa postupne etablovala ako moderný univerzitný odbor. Práve akademickú inštitucionalizáciu geografie je možné chápať ako určitý spôsob potvrdenia jej relevancie, pretože sa ňou umožňuje profesionalizácia a následná reprodukcia ľudských zdrojov, nevyhnutných pre profesionálne zabezpečenie geografického bádania a edukácie. Na druhej strane musíme samozrejme pripustiť, že akademická inštitucionalizácia nemusí byť jediným spôsobom konfirmácie relevancie geografie.²

Počiatky academickej inštitucionalizácie geografie možno spájať s nemeckými univerzitami³, (prvá autentická profesúra geografie bola zriadená v r. 1825 v Berlíne). Súviselo to s vtedajšími zmenami univerzitného sektora, ktoré boli reakciou na spoločenskú nespokojnosť s ich vtedajším stavom. Wilhelm von Humboldt vypracoval nový model univerzity, podľa ktorého bola v r. 1810 založená univerzita v Berlíne. Humboldtove princípy sa následne presadili aj na iných univerzitách (Hejwosz 2010, s. 75). Z pohľadu etablovania geografie kľúčovú úlohu zohrala akademická sloboda bádania a prednášania, ktorá uvoľnila striktné akademické kurikula a umožnila študentom výber kurzov, ktoré ich zaujímali. Humboldtovský princíp jednoty poznania vychádzal z filozofického predpokladu, že jednotlivé odvetvia vedy sú komplementárne a spolu vytvárajú všeobecné poznanie a teda sú rovnako dôležité (Hejwosz 2010, s. 75). Veľmi dôležitou okolnosťou academickej inštitucionalizácie geografie bol vplyv štátu. Vyplývalo to z historicko-politickej situácie 70. rokov 19. storočia, keď po francúzsko-pruskej vojne a po zjednotení mnohých nemeckých krajín v r. 1871 potreboval nový štát pre svoju stabilizáciu geografickú edukáciu, ktorá by prispela k upevňovaniu novej územnej identity. Ukazuje sa teda, že to neboli pohnútky vyplývajúce z vedeckej relevancie alebo vnútorných podnetov reflektujúcich prirodzený vývoj vedeckého poznania, ktoré viedli k inštitucionalizácii geografie na nemeckých univerzitách. Nasvedčuje tomu aj skutočnosť, že proti štátnej autorite protestovali aj vedecké rady univerzít, pretože geografia ako odbor bola ustanovená zväčša proti ich vôli. Príznačné tiež bolo, že mnohé novozaložené katedry obsadili osoby s negeografickým negeografickým

¹ Geografické spoločnosti začali vznikať po celej Európe – Paríž (1821), Berlín (1828), Londýn (1830), Sankt Peterburg (1845). V r. 1885 bolo na svete už 94 geografických spoločností, z toho 80 v Európe (Maddrell, 2009, s. 419).

² Príkladom môže byť katalánska geografia, ktorá v 30. rokoch 20. storočia vykazovala solídnu vitalitu, kvalitu aj moderné prístupy a napriek tomu ešte nemala pozíciu univerzitnej disciplíny. Geograf Pau Vila, ovplyvnený vidaliánskou regionálno-geografickou tradíciou, na základe poverenia katalánskou autonómnou vládou z r. 1932 pripravil so svojim tímom inovatívny projekt územného členenia Katalánska. Na univerzite v Barcelone bol projekt študijného programu geografie pripravený až v akademickom roku 1936-37, ale jeho implementáciu zdržala občianska vojna (Albet, Zusman, 2009, s. 296).

³ Geografia sa na univerzitách prednášala aj pred jej oficiálnou inštitucionalizáciou. Je známe, že na univerzite v Kráľovci (Königsberg, dnešný Kaliningrad) začal fyzickú geografiu prednášať v r. 1784 Immanuel Kant. Na parížskej Sorbonne síce zriadili profesúru geografie už v r. 1809, avšak bola obsadená historikmi. Prvá autentická profesúra geografie bola zriadená až v r. 1825 na univerzite v Berlíne a prvým profesorom sa stal Karl Ritter (Hess 2009, s. 481). Ďalšími profesormi sa stali G.B. Mendelssohn v Bonne (1847, zomrel v r. 1857), Eduard Wapäus v Göttingene (1854), Karl J.L. Neumann vo Vratislave (1856) a Robert von Schlagintweit v Giessene (1864). Po Ritterovej smrti v r. 1859 zostala profesúra v Berlíne neobsadená a prednášky zabezpečoval historik docent Heinrich Kiepert. Vznikol tým určitý hiát, pretože v období r. 1859-1871 nebol vymenovaný žiadny nový profesor. Až v r. 1871 bol za profesora menovaný Oscar Peschel v Lipsku (James, Martin 1981, s. 164). K zásadnému prelomu došlo až v r. 1874, keď pruská vláda rozhodla zriadiť profesúru geografie na všetkých pruských univerzitách (James, Martin 1981, s. 165). Pod nemeckým vplyvom vznikli v strednej Európe relatívne skoro aj ďalšie geografické pracoviská – napr. v Krakove (1849), kde sa profesorom stal básnik Wincenty Pol a vo Viedni (1851), kde sa prvým profesorom geografie stal Friedrich Simony.

vzdelaním⁴ (Filipp 1992, s. 10).

Ako upozorňuje Filipp (1992, s. 11) tento vývoj spôsobil, že geografia sa stala vedným odborom závislým od štátnej moci. Spoločensko-politické a vojnové udalosti a rozmach národných štátov v 2. pol. 19. storočia stimuloval geografický výskum a vzdelávanie aj v iných európskych krajinách. Pruské víťazstvo vo vojne s Francúzskom sa pripisovalo kvalitnejším geografickým poznatkom na strane pruských milícií. Prehra a strata Alsaska-Lotrinska vyvolala vo Francúzsku rastúcu vlnu patriotizmu, ktorý zvýšil dopyt po geografických poznatkoch o francúzskom území a obyvateľstve. Štát preto veľmi aktívne vplýval na rozvoj geografického kurikula (Benko, Desbiens, 2009, s. 271). Geografia sa vďaka tomu postupne etablovala na francúzskych univerzitách⁵, hoci narážala na odpor iných vied ako aj ľavicovo orientovaných kruhov, ktoré presadzovali internacionalistické myšlienky (Maddrell, 2009, s. 421). Podobne boli japonské geografické poznatky strategicky užitočné v čínsko-japonskej a rusko-čínskej vojne koncom 19. a zač. 20. storočia. Vo vojenskej oblasti bola geografia významne zastúpená v latinsko-amerických krajinách, kde postupne vznikali vojenské geografické ústavy – v Argentíne (1904), Chile (1922), Kolumbii (1935) a Bolívii (1936) (Albet, Zusman, 2009, s. 299). V USA sa rozvoj geografie tiež viazal na štátne záujmy v expanzii a konsolidácii teritória a národnej identity. Rozvoj modernej geografie bol úzko spätý s terénnym výskumom západných regiónov, ktorý bol súčasťou geologického prieskumu a mal podporu federálnej vlády. Nové geovedné pracoviská na amerických univerzitách boli preto zväčša spoločné geologicko-geografické katedry alebo ústavy⁶. (Maddrell, 2009, s. 420-421). V podobnom spoločensko-politickom kontexte došlo k prvotnej akademickej inštitucionalizácii českej geografie. Prvým docentom geografie na pražskej univerzite sa stal v r. 1856 Jan Palacký, ktorý bol v r. 1891 vymenovaný za profesora geografie. Práve v 90. rokoch 19. storočia vrcholil národný emancipačný zápas českého národa. V tomto období vznikla aj Česká spoločnosť zeměvedná a začal vychádzať český geografický vedecký časopis (Jeleček 2004, s. 13). Na Slovensku vzniklo prvé akademické pracovisko na Univerzite Komenského v Bratislave v 20. rokoch 20. storočia. Geografia sa prednášala už v akademickom roku 1921-1922. Existencia samostatného pracoviska (Geografický seminár) sa uvádza v r. 1923 (Lauko 2006, s. 45). Išlo teda o obdobie, keď sa po vzniku Československej republiky v r. 1918 mohli začať slobodne formovať slovenské vysokoškolské vzdelávacie inštitúcie, čo nebolo možné v predchádzajúcom období.

Odlíšnym prípadom bola Veľká Británia. Ak nepočítame krátku existenciu profesúry na univerzite v Londýne v r. 1830, bola prvá permanentná profesúra zriadená v r. 1887 na univerzite v Oxforde⁷, o rok neskôr aj v Cambridge. Viaceré britské univerzity sa zdráhali zavádzať geografiu ako akademickú disciplínu, pretože mali averziu k jej väzbám na impérium. Tiež jej vyčítali nedostatok vedeckej rigoróznosti (Maddrell, 2009, s. 421). Zavedenie geografie na britských univerzitách bolo teda skôr výsledkom snáh Kráľovskej geografickej spoločnosti (James, Martin 1981, s. 201). Menší význam štátu pri etablovaní

⁴ Napríklad botanik a historik Kirchhoff v Halle (1871), filológ a historik Gerland v Strasburgu (1873), geológ von Richthofen v Bonne (1873), filológ, historik a geograf Partsch vo Vratislave (1876), matematik Wagner v Kráľovci (1876), botanik a historik Fischer v Kieli (1878) (Filipp, 1992, s. 10).

⁵ Prvým geografom, ktorý obsadil profesúru geografie na parížskej Sorbonne, zriadenú už v r. 1809, sa v r. 1898 stal Paul Vidal de la Blache (James, Martin 1981, s. 190). V r. 1921 boli geografické katedry zriadené na takmer každej zo 16 vtedajších francúzskych univerzít (James, Martin 1981, s. 192).

⁶ Geografia ako moderná disciplína bola zavedená vďaka geológovi Wiliamovi Morrisovi Davisovi na Harvarde v r. 1878, kedy tam začal pôsobiť ako inštruktor fyzickej geografie. Následne vznikli pracoviská ponúkajúce geografické kurzy aj na Columbia Teachers College (1899), Cornell University (1902), University of California (1903), University of Chicago (1903), University of Nebraska (1905), Miami University (1906) a postupne aj na ďalších univerzitách (James, Martin, 1981, s. 280).

⁷ Za profesora na univerzite v Oxforde bol v r. 1887 ustanovený Halford J. Mackinder. Okrem vedeckej činnosti vykonával celý rad funkcií v praxi – okrem iného bol v r. 1910-1922 bol členom parlamentu.

britskej geografie však neznamenal, že sa opomínali otázky spoločenskej relevancie disciplíny. H. Mackinder už vo svojom inauguračnom prejave konštatoval, že nová geografia by mohla slúžiť pre potreby štátnikov, obchodníkov, vedcov, historikov a učiteľov (Maddrell 2009, s. 421). Britská geografia v ďalšom vývoji úspešne rozvíjala aplikačnú líniu, najmä v oblasti územného a regionálneho plánovania (Unwin 2006). Bola to predovšetkým zásluha D. Stampa a jeho nasledovníkov (Unwin 2006).

DÔSLEDKY ETATISTICKEJ INŠTITUCIONALIZÁCIE GEOGRAFIE

Etatistická inštitucionalizácia geografie do určitej miery poznačila ďalší vývoj disciplíny. Vnútri geografickej komunity sa vytvorila rozporná situácia, keď na jednej strane etatizovaná geografia mala byť poslušnou voči štátu, ktorý jej zabezpečoval podporu a prisun zdrojov a tým aj prežitie. Na druhej strane však požiadavky na vedeckosť sa mohli ocitnúť v kontradikcii vo vzťahu k požiadavkám štátu (Filipp, 1992, s. 11). Dôsledkom sú dodnes pretrvávajúce pochybnosti mnohých geografov o poslaní vlastnej disciplíny a časté diskusie geografov o relevancii, identite, externej pozícii geografie ako vednej disciplíny a hľadani zjednocujúcej platformy pre čoraz viac fragmentizovanú sústavu geografických disciplín a paradigiem (bližšie Matlovič 2006, 2007, 2009, Matlovič, Matlovičová 2007).

Tieto obavy o vedeckosť sa cyklicky objavujú počas vývoja geografie. Už na sklonku predmodernej éry v 18. storočí zožala geografia kritiku. M. Bowen (1981 in Wilczyński 2010, s. 87) upozornila, že kvantitatívny nárast počtu publikácií nebol sprevádzaný kvalitatívnym rastom ich meritórnej úrovne. To zrejme bolo jedným z dôvodov, že geografia v 18. storočí zaostávala za prestížou fyziky, astronómie a biológie. Kritika smerovala k jej opisnosti, staromódnosti, prílišnej populárnosti a nedostatku teoretických základov opierajúcich sa o konzistentnú filozofiu. Nedostatočná vedeckosť však v tomto období neohrozila spoločenskú relevanciu a uznanie geografie. Dokazujú to napr. nákladné výpravy organizované z Anglicka do Océánie. Zmysel geografie videla vtedajšia spoločnosť v jej praktickom prínose pri rozširovaní sfér vplyvu jednotlivých európskych štátov. Vedecká reputácia geografie však nebola vysoká, o čom svedčia negatívne reakcie vedeckých rád univerzít pri zriaďovaní geografických profesúr v 19. storočí.

Nepříjemnejšie dôsledky vo vzťahu ku geografii priniesla situácia po druhej svetovej vojne v USA. Početná skupina geografov bolo počas vojny povolaných do armády a spravodajských služieb. Ukázalo sa však, že ich vedomosti a zručnosti sú nedostatočné. Geografi mali síce široké, ale pomerne plytké poznatky. Riešenie problémov si však vyžadovalo skôr precízne a hĺbkové analýzy informácií. E. Ackerman (1945, s. 124) v kritickom článku naznačil, že vojna odhalila pravdu o geografoch ako „viac-menej amatéroch v predmete, v ktorom publikujú“. Reputácia geografie do istej miery utrpela aj diskreditáciou geopolitiky (spolupráca s nacistami) a kritikou geografického determinizmu⁸ a exceptionalizmu (napr. Schaefer 1953). Tieto skutočnosti ovplyvnili rozhodnutie prestížnej Harvardskej univerzity zrušiť katedru geografie v r. 1948 (Castree 2005, s. 61). V nasledujúcich rokoch ju nasledovali Yale, Stanford, University of Michigan, Columbia a University of Chicago. V prestížnej skupine amerických univerzít, ktoré sú od r. 1954 združené v Ivy league, sa udržala geografia len na Dartmouth College. Vedúcich amerických geografických pracovísk ešte aj niekoľko desaťročí po týchto udalostiach, napr. na ich zasadnutí počas výročného

⁸ Nemecká geopolitika, ktorá prišla s konceptom Lebensraum, sa v medzivojnovom období vyprofilovala ako doktrína vychádzajúca z geografického determinizmu a odôvodňujúca teritoriálne výboje (Ištók 2003, s. 70). Niektorí autori (napr. Wojtanowicz, 2009, s. 30) poukazujú na neprimeranosť úplného odmietania geografického determinizmu. Tento postoj považujú za ideologický a škodlivý, pretože evokuje úplnú nezávislosť človeka od geografického prostredia.

kongresu AAG (The Association of American Geographers) v r. 1987, trápila otázka zachovania ich existencie (Cohen 1998). V ostatných decéniách však boli zaznamenaná určité pozitívne signály zlepšenia spoločenskej prestíže geografie. AAG venuje veľkú pozornosť otázkam spoločenskej relevancie od 90. rokov 20. storočia. Toto úsilie dokumentuje komprehenzívna publikácia z r. 1997 (Rediscovering...). Pozitívnym signálom je znovuoobnovenie geografie na prestížnom Harvarde v r. 2006 v podobe centra geografických analýz, orientovaného striktne na priestorovo-analytickú geografiu a geopriestorové technológie (Nayak, Jeffrey 2011, s. 49).

Popri výhradách k nízkej vedeckosti geografie, ktorá by mohla viesť k ohrozeniu relevantnosti disciplíny sa však objavil aj iný druh kritiky, ktorý do istej miery súvisí s etatickou podporou geografie. Išlo o obdobie konca 60. a začiatku 70. rokov 20. storočia. Predovšetkým mladá generácia geografov v USA a neskôr i vo Veľkej Británii bola frustrovaná z vtedajších vládnych politik, ktoré viedli vojnu vo Vietname, či sa nevedeli popasovať s rastúcimi ekonomickými rozdielmi a sociálnou nespravodlivosťou. Z tohto dôvodu nemali záujem o aktivity aplikujúce geografické poznatky v prospech vládnej moci, pretože v nich videli podporu nenávidenému kapitalizmu (Unwin 2006). Nespokojnosť sa naplno prejavila na mítingu AAG v Bostone v r. 1971. Geografi sa ňom dali najavo, že sa hodlajú spoločensky angažovať aj mimo posluchárni a knižníc, čo viedlo ku konštituovaniu radikálneho prúdu politicky nasmerovanom do marxizmu, anarchizmu a iných kritických hnutí (Unwin 2006, s. 115). Ako uvádza Unwin (2006, s. 116) upozornil na to, že v ďalších diskusiách sa objavuje netriviálny sémantický rozdiel medzi „aplikovanou geografiou“ a „relevantnou geografiou“, ktoré sa dokonca mohli javiť až ako binárne opozície. Kým aplikovaná geografia bola spájaná predovšetkým so saturovaním potrieb a záujmov oficiálneho establišmentu, relevantná geografia kládla dôraz na riešenie sociálnych problémov, najmä sociálnej nespravodlivosti, chudoby a marginalizácie (Unwin 2006, s. 116). Časť z kritikov aplikovanej geografie spochybňovalo jej explanačné a predikčné schopnosti, čo treba vnímať v širšom kontexte kritiky logického pozitivizmu a na jeho báze sa rozvíjajúcej priestorovo-analytickej geografie na prelome 60. a 70. rokov 20. storočia. Táto kritika sa týkala najmä nereálnej požiadavky na objektivitu výskumu, dehumanizáciu, extrémny redukcionizmus, ignorovanie etických otázok a odtrhnutosť od riešenia dobových problémov. Časť príslušníkov kritického prúdu sa preto vyhýbala aplikovaným výskumom a sústredila sa na otázky kvality výskumu a jeho zarámkovania do módnych teoretických a intelektuálnych diskusií. Iná skupina kritických geografov ponúkla alternatívu k existujúcej aplikovanej geografii. V tejto súvislosti išlo o aktivity D. Harveya a D. Mitchella na pôde tzv. ľudovej geografie, ktoré vyústili do iniciatívy pod názvom „*The People's Geography Project*“. Sústredili sa na kritické hodnotenie každodenného života v kontexte meniacich sa mocenských a sociálnych vzťahov a na možnosti transformácie týchto vzťahov s cieľom dosiahnuť spoločenskú spravodlivosť. (<http://www.peoplesgeographyproject.org/>).

Popri radikálnom prúde sa z kritiky priestorovo-analytickej geografie vyprofiloval aj humanistický prúd, ktorý tiež neopomenul otázku relevancie. Otázku relevancie geografie vidia reprezentanti humanistickej geografie podľa Buttimerovej (1999, s. 111) v kontexte obratu záujmu reprezentantov iných vedných disciplín (napr. antropológie, krajinnej architektúry, histórie, literatúry) a aplikovaných oblastí (napr. právo, psychoterapia) - smerom k tradičným a fundamentálnym geografickým konceptom ako sú priestor a miesto, uzavretosť a otvorenosť, domov a krajina, teritórium a vzdialenosť, usadenosť a mobilita. V tejto súvislosti sa objavujú aj upozornenia, že geografi sa môžu stať minoritou na pôde vlastnej disciplíny, pretože iní vedci výraznejšie prispievajú k rozvoju geografie ako sami geografi.

ZÁVER

V príspevku sme sa snažili poukázať na vzájomné súvislosti medzi akademickou inštitucionalizáciou a spoločenskou relevanciou geografie. Inštitucionálne zmeny týkajúce sa geografie významne ovplyvňovali jej spoločenskú pozíciu a budúcnosť. Prvotná akademická inštitucionalizácia, ktorú považujeme za signál potvrdenia spoločenskej relevancie geografie, bola vo väčšine krajín realizovaná z iniciatívy alebo výraznej podpory štátu. Okrem nesporných výhod však etatistická inštitucionalizácia geografia priniesla aj negatíva. Ide najmä o vznik rozpornej situácie, keď na jednej strane etatizovaná geografia mala byť poslušnou voči štátu, ktorý jej zabezpečoval podporu a prísun zdrojov a tým aj prežitie. Na druhej strane však požiadavky na vedeckosť sa mohli ocitnúť v kontradikcii vo vzťahu k požiadavkám štátu (Filipp, 1992, s. 11). Iným dôsledkom boli viaceré kritické prúdy v rámci geografického myslenia, ktoré sa dištancovali od podpory oficiálneho establišmentu. Sprievodným efektom sú dodnes pretrvávajúce pochybnosti mnohých geografov o poslaní vlastnej disciplíny a časté diskusie geografov o relevancii, identite, externej pozícii geografie ako vednej disciplíny a hľadani zjednocujúcej platformy pre čoraz viac fragmentizovaných sústav geografických disciplín a paradigiem. To samozrejme oslabuje geografiu, ktorá musí zvädzať konkurenčný zápas s inými vedami o uznanie. To je základným predpokladom získavania finančných a ľudských zdrojov, ktorú sú nevyhnutným predpokladom ďalšieho rozvoja alebo aspoň prežitia vednej disciplíny. Otázkam posilňovania inštitucionálneho zázemia a spoločenskej relevancie musí geografická komunita venovať sústavnú pozornosť. Vzhľadom na to, že konkurenčný zápas o finančné a ľudské zdroje nesie atribúty trhovej konkurencie, vhodnými nástrojmi realizácie politiky spoločenskej relevancie a inštitucionálneho rozvoja geografie môžu byť marketingové prístupy (Matlovičová 2007, 2008). V rámci nich je to najmä budovanie značky geografie (branding) ako silnej, heuristiky, edukačne a aplikačne relevantnej disciplíny.

Poznámka: Príspevok je súčasťou riešenia grantového projektu VEGA č. 1/0611/09 *Koncept miesta v regionálno-geografickej analýze a syntéze a teritoriálnom marketingu: teoreticko-metodologický rámec a aplikácia na vybrané modelové územia*.

REFERENCES

- [1] AALBERS, M.B., ROSSI, U. Anglo-American/Anglophone Hegemony. In: Kitchin, R., Thrift, N., (eds.): *The International Encyclopedia of Human Geography*. 1., Boston-London: Elsevier Ltd., 2009, pp. 116-121. ISBN: 978-0-08-044911-1
- [2] ACKERMAN, E. A., Geographic Training, Wartime Research and Immediate Professional Objectives. *Annals of the Association of American Geographers*, 1945, 34, 4, 121-143.
- [3] ALBET, A., ZUSMAN, P. Spanish Language Geography. In: Kitchin, R., Thrift, N., (eds.): *The International Encyclopedia of Human Geography*. 10., Boston-London: Elsevier Ltd., 2009, pp. 296-301. ISBN: 978-0-08-044911-1
- [4] BENKO, G., DESBIENS, C. (2009): Francophone Geography. In: Kitchin, R., Thrift, N., (eds.): *The International Encyclopedia of Human Geography*. 4., Boston-London: Elsevier Ltd., pp. 271-276. ISBN: 978-0-08-044911-1
- [5] BOWEN, M. Empiricism and geographical thought from Francis Bacon to Alexander von Humboldt. Cambridge University Press, Cambridge, 1981, 351 p.
- [6] BUTTIMER, A. Humanism and Relevance in Geography. *Scottish Geographical Journal*, 1999, 115, č. 2, s. 103-116.
- [7] CASTREE, N. Is Geography a Science ? In Castree, N., Rogers, A., Sherman, D., (eds.): *Questioning Geography*. Oxford: Blackwell Publishing, 2005, pp. 57-79. ISBN 978-1-4051-0192-9.

- [8] COHEN, P. Geography Redux: Where You Live Is What You Are. *New York Times*, 1998, 21.3.1998, pp. A17., A19.
- [9] FILIPP, K. Geographia Teutonica –prolegomena k emancipaci vědní disciplíny. Praha: IRIS, 1992, 141 p.
- [10] HEJWOSZ, D. Edukacja uniwersytecka i kreowanie elit społecznych. Kraków: Impuls, 2010, 332 p. ISBN 978-83-7587-271-2.
- [11] HESS, M. German-Language Geography. In: Kitchin, R., Thrift, N., eds., *The International Encyclopedia of Human Geography*. 4., Boston-London: Elsevier Ltd., 2009, pp. 481-486. ISBN: 978-0-08-044911-1
- [12] IŠTOK, R. Politická geografia a geopolitika. Prešov: FHPV PU, 2003, 392 p. ISBN 80-8068-191-0.
- [13] JAMES, P.E., MARTIN, G.J., (eds.) *All Possible Worlds. A History of Geographical Ideas*. Second Edition. New York: John Wiley & Sons, 1981, 508 p.
- [14] JELEČEK, L., An Outline of Czech Geography Evolution since the Second Half of the 19th Century until 1980's. In Drbohlav, D., Kalvoda, J., Voženilek, V. (eds.) *Czech Geography at the Dawn of the Millenium*. Olomouc, Palacky University and Czech Geographic Society, 2004, pp. 11-22. ISBN 80-244-0858-9.
- [15] LAUKO, V. Transformácia slovenskej geografie, jej dôsledky a problémy. *Acta Facultatis Studiorum Humanitatis et Naturae Universitatis Presoviensis, Folia Geographica*, 2006, 9, pp. 44-55. ISSN 1336-6157.
- [16] MADDRELL, A. Geography, History of. In: Kitchin, R., Thrift, N., (eds.): *The International Encyclopedia of Human Geography*. 4., Boston-London: Elsevier Ltd., 2009, pp. 415-428. ISBN: 978-0-08-044911-1.
- [17] MATLOVIČ, R. Geografia – hľadanie tmelu (k otázke autonómie a jednoty geografie, jej externej pozície a inštitucionálneho začlenenia so zreteľom na slovenskú situáciu). *Acta Facultatis Studiorum Humanitatis et Naturae Universitatis Prešovensis, Folia Geographica*, 2006, 9, pp. 6-43. ISSN 1336-6157.
- [18] MATLOVIČ, R. Hybridná idiograficko-nomotetická povaha geografie a koncept miesta s dôrazom na humánnu geografiu. *Geografický časopis*, 2007, 59, 1, pp. 3-23. ISSN 0016-7193
- [19] MATLOVIČ, R. K problematike novej systemizácie regionálnogeografických poznatkov. *Acta Geographica Universitatis Comenianae*, 2009, 53, pp. 11-18. ISSN 0231-715X
- [20] MATLOVIČ, R., MATLOVIČOVÁ, K. Koncept miesta vo vývoji geografického myslenia. In: Kraft, S., Mičková, K., Ryppl, J., Švec, P., Vančura, M., (eds.), *Česká geografie v evropském prostoru*. Jihočeská univerzita, České Budějovice, 2007, pp. 181-190. ISBN 978-80-7040-986-2.
- [21] MATLOVIČOVÁ, K. Place as a overlap between interests of regional geography and marketing. *Revija za geografijo*, 2007, 2, 2, pp. 53-62. ISSN 1854-665X
- [22] MATLOVIČOVÁ, K. Place marketing process – theoretical aspects of realization. *Acta Facultatis Studiorum Humanitatis et Naturae Universitatis Presoviensis, Folia Geographica*, 2008, 12, pp. 195-224. ISSN 1336-6157.
- [23] NAYAK, A., JEFFREY, A. Geographical Thought. An Introduction to Ideas in Human Geography. Harlow: Prentice Hall, 2011, 337 p., ISBN 978-0-13-222824-4.
- [24] *Rediscovering Geography: new relevance for science and society*. Washington D.C.: Rediscovering Geography Committee, National Research Council, 1997, 248 p. ISBN-10: 0-309-07679-X.
- [25] SCHAEFER, F.K. Exceptionalism in Geography: A methodological examination. *Annals of the Association of American Geographers*, 1953, 43, pp. 226-245.
- [26] UNWIN, T. 100 Years of British Geography: The Challenge of Relevance. *Inforgео*, 2006, No. 18/19, pp. 103-126.
- [27] WILCZYŃSKI, W. Ideowe źródła i tożsamość geografii. Kraków: Uniwersytet Pedagogiczny, 2010. Manuskript in press, 106 p.
- [28] WOJTANOWICZ, J., O wartościach w geografii. Prawdy i mity w geografii. In Janicki, G., Lanczont, M., eds., *Geografia i wartości*. Lublin: Wydawnictwo UMCS, 2009, pp. 27-31. ISBN 978-83-227-2933-5.
- [29] WRIGHT, R., KOCH, N. Ivy League and Geography in the US. In: Kitchin, R., Thrift, N., (eds.): *The International Encyclopedia of Human Geography*. 5., Boston-London: Elsevier Ltd., 2009, pp. 616-621. ISBN: 978-0-08-044911-1.

Súhrn

(neprekladá sa)

V príspevku sme sa snažili poukázať na vzájomné súvislosti medzi akademickou inštitucionalizáciou a spoločenskou relevanciou geografie. Inštitucionálne zmeny týkajúce sa geografie významne ovplyvňovali jej spoločenskú pozíciu a budúcnosť. Prvotná akademická inštitucionalizácia, ktorú považujeme za signál potvrdenia spoločenskej relevancie geografie, bola vo väčšine krajín realizovaná z iniciatívy alebo výraznej podpory štátu. Okrem nesporných výhod však etatistická inštitucionalizácia geografia priniesla aj negatíva. Ide najmä o vznik rozpornej situácie, keď na jednej strane etatizovaná geografia mala byť poslušnou voči štátu, ktorý jej zabezpečoval podporu a prísun zdrojov a tým aj prežitie. Na druhej strane však požiadavky na vedeckosť sa mohli ocitnúť v kontradikcii vo vzťahu k požiadavkám štátu (Filipp, 1992, s. 11). Iným dôsledkom boli viaceré kritické prúdy v rámci geografického myslenia, ktoré sa dištancovali od podpory oficiálneho stabilšmentu. Sprievodným efektom sú dodnes pretrvávajúce pochybnosti mnohých geografov o poslaní vlastnej disciplíny a časté diskusie geografov o relevancii, identite, externej pozícii geografie ako vednej disciplíny a hľadani zjednocujúcej platformy pre čoraz viac fragmentizovanú sústavu geografických disciplín a paradigiem. To samozrejme oslabuje geografiu, ktorá musí zvädzať konkurenčný zápas s inými vedami o uznanie. To je základným predpokladom získavania finančných a ľudských zdrojov, ktorú sú nevyhnutným predpokladom ďalšieho rozvoja alebo aspoň prežitia vednej disciplíny. Otázkam posilňovania inštitucionálneho zázemia a spoločenskej relevancie musí geografická komunita venovať sústavnú pozornosť. Vzhľadom na to, že konkurenčný zápas o finančné a ľudské zdroje nesie atribúty trhovej konkurencie, vhodnými nástrojmi realizácie politiky spoločenskej relevancie a inštitucionálneho rozvoja geografie môžu byť marketingové prístupy (Matlovičová 2007, 2008). V rámci nich je to najmä budovanie značky geografie (branding) ako silnej, heuristicky, edukačne a aplikačne relevantnej disciplíny.